

**БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
КИРИЛО-МЕТОДИЕВСКИ НАУЧЕН ЦЕНТЪР**

СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ В КУЛТУРАТА НА ЕВРОПА

СОФИЯ 2018

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Светлана Куюмджиева (отговорен редактор), Анна-Мария Тотоманова,
Вася Велинова, Георги Николов, Светлина Николова, Славия Бърлиева

РЕЦЕНЗЕНТИ

Marco Scarpa
Георги Минчев

Коректор *М. Евтимова*

Предпечатна подготовка *А. Борисова*

Формат 70x100/16

Печатни коли 56,75 + CD с цветни илюстрации

Печатница „Симолони-94 СД“

ISBN 978-954-9787-32-0

СЪДЪРЖАНИЕ

Приветствия	I–XV
<i>Славия Бърлиева</i> – Св. Климент в културата на Европа – уводни думи	1
<i>Vassil Gjuzelev</i> – Das Erzbistum-Patriarchat von Tǎrnovo und das Erzbistum von Ochrid in den Jahren 1230–1246 und später	5
<i>Марчело Гардзанити</i> – Библия и богослужение на славянском языке во времена Климента Охридского	16
<i>Красимир Станчев</i> – Творчеството на св. Климент Охридски в научните изследвания и издания през последните 30 години (1986–2016)	30
<i>Анна-Мария Тотоманова</i> – Свети Климент Охридски и старобългарският книжовен език	53
<i>Климентина Иванова</i> – Риторичните творби на св. Климент Охридски и на книжовници от неговата школа в южнославянските календарни сборници	68
<i>Искра Христова-Шомова</i> – Химнографската прослава на св. Климент Охридски от X век до днес	95
<i>Светлана Куюмджиева</i> – Химнографското творчество на св. Климент Охридски в контекста на ранните ръкописи на гръцки език до XIII в.	108
<i>Роланд Марти</i> – Кирило-Методиевото наследство и Климентовото дело	126
<i>Петер Женюх</i> – Византийско-славянская культура и религиозность в Словакии – традиция или импорт?	143
<i>Heinz Miklas</i> – The Glagolica during the Time of Clement of Ochrid	160
<i>Елка Мирчева</i> – Словата на св. Климент Охридски в Тържественик от XII в.	196
<i>Камен Станев</i> – Бележки върху етническата ситуация в Деволяския комитат през Ранното средновековие	209
<i>Кристиано Дидди</i> – К стилистическому анализу торжественной прозы св. Климента Охридского	233
<i>Светлина Николова</i> – Нови данни за Климентовия цикъл от слова за Великия пост	245
<i>Бойка Мирчева</i> – Славянските извори за Кирил и Методий и техните ученици – хронология, връзки, зависимости	313
<i>Димо Чеимеджиев</i> – Култът към св. Климент Охридски в средновековна България	333
<i>Дмитрий Полювянный</i> – Кирилло-мефодиевское славянство и „епископы славянского языка“ в Болгарии конца IX – начала X вв.	350
<i>Лиляна Симеонова</i> – Патриарх Фотий, Климент Охридски и славянското богослужение	364
<i>Angeliki Delikari</i> – St. Clement, the Disciple of Cyril and Methodius, and the Spread of the Cyrillo-Methodian Legacy from Great Moravia to Ohrid	378
<i>Валерия Ефимова</i> – Охридская и Преславская школы: некоторые сходства и различия в эволюции лексического инвентаря	387
<i>Петра Станковска</i> – Предполагаемая реформа Климента Охридского и дальнейшее развитие глаголицы: графемы для написания носового переднего ряда и еры	402
<i>Венета Савова</i> – Славянската преводна служба за св. Климент Охридски: съставителски подходи	422
<i>Лора Тасева</i> – Език на автора и език на жанра: статистически поглед към творби на Климент Охридски и други старобългарски писатели	432
<i>Татяна Илиева</i> – Още за отношението на Климентовото книжовно наследство към старобългарската лексика	447
<i>Гергана Ганева</i> – Старобългарският език и компютърната лингвистика	467

<i>Цветана Чолова</i> – Св. Климент Охридски, основател на образователната система в средновековна България	474
<i>Ратомир Грозданоски</i> – Библиското богословие на свети Климент Охридски	490
<i>Александър Наумов</i> – Свети Климент Охридски като душепастир	505
<i>Диана П. Атанасова</i> – Разказът като реторически похват (<i>Словата за св. Николай Мирликийски, приписвани на Климент Охридски</i>)	513
<i>Мария Спасова</i> – Граматическите архаизми и редките думи като показател за първообраза на текст (<i>Непроучен сръбски препис на Слово за Рождество на Йоан Предтеча, считано за вероятна творба на Климент Охридски</i>)	525
<i>Люба Илиева</i> – Св. Климент в творчеството на охридските архиепископи (XI–XIII в.)	556
<i>Toni Filiposki</i> – The Titles of St. Clement of Ohrid	562
<i>Мария Йовчева</i> – Ирмосите в октоиховите канони на св. Климент Охридски	576
<i>Сергей Темчин</i> – Константин Преславский как вероятный автор древнеболгарской службы Клименту Охридскому	602
<i>Мария Шнитер</i> – Още веднъж за цикъла „Молитви против треска“ и за лечителските практики, отразени в Синайския евхологий	615
<i>Александър М. Молдован</i> – „Слово на побиение полей градом“ в начальной истории славянского сборника 16 слов Григория Богослова	624
<i>Tatiana Borisova</i> – On the History of the Early Slavonic Acrostic Translation of the Byzantine Hymnography: the Alphabetic Stichera from the Service of the Great Canon of Repentance	643
<i>Регина Койчева</i> – Асиметрия в името на симетрията: композицията на старобългарския анонимен канон за Богоявление	654
<i>Кирил Павлиянов</i> – Атон по времето на св. Климент Охридски	665
<i>свещ. Козма (Красимир) Поповски</i> – Зограф и богослужебната прослава на св. Климент Охридски	673
<i>Татяна Мострова</i> – Към рецепцията на Климентовите слова във Великото Литовско княжество (XV–XVI в.)	681
<i>Илияна Чекова</i> – Ораторските образци на св. Климент Охридски и летописните похвали за първите староруски християнски владетели	696
<i>Марияна Цибранска-Костова</i> – Похвалното слово за архангелите Михаил и Гавриил от Климент Охридски в състава на Кокалянския сборник от началото на XVII в.	714
<i>Ирина Грицевская, Татяна В. Черторицкая</i> – Проповеди триодного цикла Климента Охридского из старообрядческого сборника XVII в.	729
<i>Ралица Русева</i> – Какъв текст държи св. Климент Охридски? Изображенията на св. Климент с разтворен свитък и Евангелие	751
<i>Иванка Гергова</i> – Св. Климент Охридски в съзнанието на българите през Възраждането	767
<i>Нина Вутова, Цвета Евлогиева-Кацарова</i> – Култът към св. Седмочисленици – експонати от колекциите на Националния исторически музей	780
<i>Ивета Рашева</i> – Хилядагодишнината от Успението на св. Климент Охридски в българската менталност	792
<i>Христо Трендафилов</i> – Джинот и Второто славянско житие на св. Наум	808
<i>Mihailo St. Popović</i> – Remembering Sanctity in Macedonia during and after WW I: the Saints Cyril, Methodius, Clement, Naum and John Vladimir	823
<i>Драгиша Бојовић</i> – Учители и ученици: софиолошки и евхаристијски контекст	833
<i>Григори Симеонов</i> – Към историята на медицината в Северна Македония през X–XIII век	843
<i>Нели Ганчева</i> – Проблеми на съвременните изследвания върху живота и творчеството на св. Климент Охридски	873

СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ КАТО ДУШЕПАСТИР

Александър Наумов (Италия)

В основното за климентологията произведение *Живот, дейност, изповедание и изложение на една част от чудесата на светия наш отец Климент, български епископ, написано [много вероятно] от пресветия и славен архиепископ на Първа Юстиниана и на цяла България господин Теофилакт, който имал званието магистър на ораторите в Константинопол* (Милев 1961: 69–118)¹, създадено в края на XI началото на XII в., намираме една част типизирани, но и редица напълно персонализирани сведения за личността и деянията на този велик славянски епископ. Първата група данни се отнася към органическото съчетаване на учението му с житейския подвиг:

[Св. Климент] „...обикаляйки всички области [...] гръмогласно проповядвал на езичниците Божието спасение и беседвал с всички изобщо за спасителните Божии заповеди и за божествените догми и убеждавал, че както благочестив живот без здраво учение е всъщност мъртъв и вмирисан, така и учението без живот не води към вечен живот“ (ЖТ 56).

При това Теофилакт посочва склонността на Климент да употребява в изложенията си алегории и символи, тук конкретно: „Той уподобявал първото на слепец с крака и ръце, а второто – на човек с очи, но с отрязани ръце и крака“ (пак там).

Втори аспект е свързан с възпитателната и образователна дейност. Климент влияел на своите ученици и изобщо на хората чрез „делата и думите си“. Никога не са го виждали да бездейства, понеже знаел, че безделието е учител на всяко зло (Сирах. 33:28). В пряка апостолска дейност той се трудил на различни нива, „учеше децата, и то по различни начини – на едни показваше формите на буквите, на други обясняваша смисъла на написаното, а на трети нагласяваше

¹ По-нататък съкращавам ЖТ и посочвам номера на „малките“ глави (1–80).

ръцете, за да пишат“, а с избраните (т.е. вече отчасти формирани) ученици „той прекарвал повечето си време и им разкривал по-дълбоките места от Писанията“ (ЖТ 57, 58).

Освен педагогическата работа той давал пример с личния си живот: „не само денем, но и нощем, или се отдаваше на молитва, или се занимаваше с четене, или пък пишеше книги, а понякога в едно и също време вършеше две работи: пишеше и преподаваше на децата някакво знание“ (ЖТ 58). Знаел е да използва с мисионерска цел и естетическата функция на манастирските и църковните сгради:

„По всякакъв начин той се стараел да премахне равнодушието на българите към божествените неща, да ги събира, привлечени от красотите на постройките, и особено да смекчава жестокостта, суровостта и грубостта на техните сърца в богопознанието. И никак не е чудно, че той се стараел да измени мислите на хората към кротост и човечност“ (ЖТ 67).

Може да се каже, че и градинарската му активност, когато пренасял от Гърция калеми и с тях облагородявал диви дървета в своята епархия, освен конкретното значение е имала и формираща възпитателна цел, понеже давал с това пример как „и човешките души да приемат соковете на добротата и да принадлежат като плод на Бога изпълняването на божествената воля, което единствено той смятал за храна на себе си“ (ЖТ 68, срв. Йоан. 4:34).

След осемгодишен период на свещеническа мисионерска дейност йеромонахът Климент по волята на цар Симеон е ръкоположен за епископ. Не знаем как е станала хиротонията, но Теофилакт ни е оставил изключително впечатляващо описание на поведението и обществената роля на един средновековен владика, който, както казва, „направил величието си като опора за издигането си до Бога“ (ЖТ 62, срв. Пс. 83:6).

Да видим по какъв начин Теофилакт представя образа на Климент – пастир и учител. Той посочва два модела според които Климент формира своя живот – този на „великия Методий“ и този на св. апостол Павел.

Призовавайки образа на Методий, Теофилакт активизира описанието си на братята Кирил и Методий, изложено в главите от 3 до 23 от Житието. Затова и образът на Климент огледално носи черти на Методий, понеже „същността на природата е една и съща“ (ЖТ 3) и те всичките „са блестяли със светлината на своя живот за слава на небесния ни баща, като са станали светила на света, имащи словото на живота“ (вж. Фил. 2:15–16). По такъв начин заедно с тях Климент, „поради чистотата на живота приел Бога в себе си“, станал силен в учителното слово (ЖТ 4), а като епископ и той „проявил у себе си такива качества, каквито са нарисувани от Павел в образа на епископ“ (1 Тим. 3:2–7, Тит. 1:7–9). Той като ученик и духовен наследник на Методий „усърдно се стараел да изрисува себе си според него“ и като него е станал отговорен за греха на паството, „ден и нощ живеел само за това, което ползвало и другите“, трудейки се с всичката бдителност да запази своето сърце и сърцата на своите братя (ЖТ 22–23). Хиротонията му в Рим свидетелства, че имал „достатъчна

опитност в славянската писменост“ и че бил „украсен с благочестив живот“ (ЖТ 10).

Апостол Павел е вторият модел за подражание, още повече че подражавайки на Павел, се подражава на носимия от него Христос (1 Кор. 4:16) и на тези, които вече са станали негови подражатели (Фил. 3:17); тази мисъл ще изрази и авторът на Пространното Кирилово житие. Павел е образец как да стане „за всички всичко, според нуждата на всеки един“ (ЖТ 63, 65, 68 вж. 1 Кор. 9:22) и да не обръща „никакво внимание на телесните си нужди“ и да не смята „живота си ценен за себе си“ (ЖТ 68, вж. Деян. 20:24). Климент знаел, че основната задача на пастира е да пасе своите овци на „тучно пасбище“, да ги пази „в добра кошара“, но и да изпъди „от страната лютите зверове“, за да им осигури пълна безопасност (вж. Иез. 34:14, 23).

Самото изграждане (или по-скоро представяне) на образа на Климент изглежда така:

а) Като е станал пастир на народа, който бил „напълно незапознат с божественото слово и Писанията и невъзпитан в нищо от това, което украсява Църквата и ръководи народа с духа на добрия ред и благополучието“, свети Климент умножил усилията си и „грижата си за народа“, от която направил „своя храна и удоволствие“. На тези хора, „съвсем неуки и общо казано скотоподобни“, епископът „укрепял разума и поставял твърдостта на вярата (Кол. 2:5) им върху скалата на истинската християнска религия“. „Той винаги поучавал и винаги разпореждал, като поправял незнанието и безредието докарвал в ред“ (ЖТ 63). „Така той всецяло бил полезен на душите“, „загрижен за спасението на мнозина (1 Кор. 10:33)“ (ЖТ 68). Непрекъснато проверявал, „дали жителите на страната са силни духом и дали се опират на страха от Бога като на някакъв жезъл“ (ЖТ 70) и „се грижел по всякакъв начин да разшири Църквата на Господа“ (ЖТ 68).

б) Важен елемент от епископското му служение е формирането на духовенството. Теофилакт с голямо признание говори за този аспект от дейността на Методий, който, умирайки, бил оставил 200 на брой Божии служители (ЖТ 23), а за Климент казва: „Той учел клира си на това, което се отнася до църковния ред, псалмопение и молитви“, с цел те „да не отстъпват с нищо никому от прославените в тези неща“, т.е. на гръцкия клир (ЖТ 63). Самата идея на постепенното формиране е представена с Павловия образ на сътрудничеството между учителите и Бога, благодарение на което добре насадените и грижливо поливаните хора растат с Божия помощ (1 Кор. 3:6–7). После Теофилакт казва, че във всяка област Климент имал 300 на брой ученици (без техните помощници), което трябва да се отнася за епископския му период, макар че е представено в първия – свещенически – период (ЖТ 59). Както виждаме, и тук се запазва равновесието между учението и делата.

в) Грижата за народа не се свеждала до духовния аспект, но намирала израз в широка благотворителна дейност. Следвайки Исус Христос, той хранел нуждаещите се не само със словото, но и с истински хляб, грижейки се за тях „по всякакъв начин“. Теофилакт намира в него божествените признаци от

Пс. 67:6, наричайки го „баща на сираците и защитник (съдия?) на вдовиците“, а също така въвеждайки мотива за гостоприемството на Йов, споменавайки, че „вратата му била отворена за всеки бедняк и странникът не нощувал навън“ (ЖТ 64; вж. Иов. 31:32).

* * *

Грижете за душевното спасение и за благочестивия живот на пасомите Климент изразява посредством поучения и наставления. В запазените негови (или близки нему) произведения виждаме как той представя основните християнски догми в етическа и нравствена перспектива с оглед на прагматиката на всекидневието на вярващия и на църквата². В съответствие на светоотческата традиция той твърди, че същността на функционирането на църквата е синергията между Бога и човека, а също така между отделните членове на Христовото тяло, съединени чрез евхаристийния живот. Климент, с малки изключения, и то повече в химнографията, не се представя като възвишен богослов, неговото богословие е практично, носи пастирски характер. Той като автор си служи с похватите на хомилетиката и, както бихме казали днес, с катехетиката. Антропологията, която съсредоточава вниманието му, е споена със сотирологията. Затова той анализира всичките форми на Божия контакт с човечеството като резултат на предвечния Промисъл.

И така Господ говори с хората чрез:

а) Сътворението на света – светът е космически храм, създаден заради човека, който трябва да осъзнава неговото величие и да прославя Създателя; можем дори да говорим за определен екологичен аспект в учението на Климент;

б) Въплъщението на Божия син – предсказаният от пророците предвечен Иисус е слязъл на земята, за да възвърне онтологичния изначален порядък на създанието, нарушен с грехопадението и чрез своето волно страдание да спаси човечеството от падението, а след възнесението си е оставил на хората спасителните Слово и Евхаристия като начин за постоянното му присъствие сред хората;

в) Действието на животворящия и вездесъщ Свети Божи Дух в Христовата църква посредством свещените тайнства. Пастирската етична, морална програма на св. Климент се основава на няколко извора:

– На златното правило на нравствеността, което определя отношенията между хората. То съществува в положителна и отрицателна форма – първата, цитирана от Иисус Христос, изисква положителни действия („Прави на другите това, което искаш да ти направят на теб“), втората (често свързвана с Конфуций) се стреми да предотврати лоши дела: „Не прави на другите това, което не искаш да направят на теб!“ Тази норма се базира на естественото право и съще-

² За анализ на текстовете използвам изданието КЛО 1, 2.

ствува във всички философски системи, а Господ в Евангелието е казал, че на този принцип се основават Законът и Пророците (Мат. 7:12; срв. Рим. 13:9);

– На Декалога, тоест на Десетте Божии заповеди, при което програмата му се свежда до няколко основни забрани: *не убивай, не кради, не прелюбодействай, не лъжесвидетелствай против ближния си* (не лъжи!) и една заповед: *Почитай баща си и майка си*. Съгласно с благовестието от Матей (22:37) Климент допълва програмата от Десетословието с най-важната заповед от Новия завет: *обичай ближния си като себе си*, което всъщност сумира предишните забрани. Както виждаме, Климент обръща внимание преди всичко върху норми, регулиращи хода на живота в общината – много повече, отколкото върху заповедите, определящи отношенията на хората с Бога. Многократно обяснява значението на термина „ближни“, подчертавайки неговия обществен смисъл;

– Върху блаженствата от Проповедта на планината, които заедно с направените тогава от Иисус коментари към някои от старозаветните заповеди представляват етично-нравствена програма на християнството: *блажени са бедните духом, плачещите, кротките, жадуващи за правда, милостивите, чистите по сърце, миротворците, гонените заради правда* (Мат. 5). Програмата определя и скромността като условие за вършене на благодеянията, посочва основите на доброто поведение: *милостиня, молитва, пост, упование в Бога*, подчертава липсата на лицемерие и порицава всякакъв вид егоизъм;

– Върху многобройните указания и съвети на апостол Павел, който поставя в центъра на християнското поведение любовта, понеже тя събира в себе си всичките други заповеди и като Божии дар води към доброто. Посланието на св. апостол Павел до Тит (2:11–12) събира цялото нравствено учение, говорейки: *Защото се яви Божията благодат, спасителна за всички човеци, като ни учи да отхвърлим нечестията и светските похоти, да живеем целомъдрено, праведно и благочестиво в сегашния век и да очакваме да се сбъдне блажената надежда и да се яви славата на великия Бог и Спасител наш Иисус Христос*. Проповедникът порицава многократно занемаряването на придобитите вече християнски добрини и към тези хора, които се връщат към предишните вярвания и обичаи, отнася една стара пословица, цитирана и от св. Петър: *Псето се върна на своята блъвотина, и: Изкъпаната свиня – в тинната кал* (2 Петр. 2:22);

– На църковното учение за тайнствата, преди всичко за покаянието с различни епитимийни предписания, за причастието, но също така и за кръщението, миропомазването, елеосвещението; най-близкия контекст в този аспект са словата на Йоан Златоуст и чинът на изповедание.

* * *

У св. Климент няма никакво схоластично подреждане на забраните и заповедите. Всички съществуващи в Писанието, Преданието и църковното учение закони, мнения, съвети имат за него нормативен характер и трябва да водят към съвършенство, което значи към спасението, ангажирайки разума, волята и чув-

ствата. На практика в редица произведения срещаме списък на християнските добродетели и на греховете и прегрешенията, първите³ водят към живота, другите⁴ пречат или направо правят невъзможно духовното развитие. Изборът остава свободен за разумната душа, но Климент предлага редица примери, модели, които помагат да се вземе правилното решение. Имаме модели за подражание от земния живот и притчите на Иисус, от житията на Богородица и на светците. С особено значение са натоварени притчите за митаря и фарисея, за блудния син, за работниците на лозето, събитията със Закхей, благоразумния разбойник, с блудниците и други, оставящи на грешника надеждата, че падението не е невъзвратно и че личният подвиг има смисъл.

Основните рамки на цялото учение и на формиращата програма представя идеята на Страшния съд, а думите на Царя: „Елате, вие, благословените“ и „Идете си от Мене, проклетите“, са заложи в основите на пасторалната дейност (Мат. 25:34–41). Към напомнянето, че „Господният ден ще дойде като крадец нощем“ (2 Петр. 3:10), Климент добавя две апокалиптични притчи – за неизвестността на деня на второто Христово пришествие и за десетте девизи, с призива „бъдете будни, защото не знаете нито деня, нито часа“ (Мат. 25:1–13; Марк. 13: 32–37, срв. Мат. 24:36–51). Климент добавя неведнъж думите на Иисус за тясната врата и стеснения път, които единствено водят не към погибел, но към живота (Мат. 7:13; срв. Лук. 13:24).

Проповедникът твърдо отхвърля отчаянието, липсата или загубата на надежда. Човекът е Божие създание, от Него зависи и земният му живот, и вечният, но е необходимо синергичното съдействие, придружено с доброволното подчиняване на Божията воля и вярата в Неговата милост. Осъзнаването на личната си слабост и греховност, на факта, че всичко, което притежаваме, е

³ Между другото изброява следните пороци: грѣхъ, прѣгрѣшение, нечѣстие, беззаконие, зловѣрие, невѣрие, ересъ, плътное оугодие, плътския скверны, блѣдъ, съблазнь, прѣлюбоудѣвание, лѣкавѣство, стѣдодѣиство, лихонманье, лихоголодание, срамословие, вражда, гнѣвъ, ярость, зѣлоба (въсѣкаа), жестокосердие, грѣдость/грѣдыни, татѣва, клевета/оклеветание, клатвопрѣстѣпление, лицемѣрие, корение/кобление, ласкредѣствие/лакомѣство чрѣвное/лихоудение, обзѣдание, несытость/несытѣство, сласть/сластолюбие, пианѣство/питие вина, оугодие/оугождение, невздрѣжание, лѣность (грѣховнаа), съпанье, тѣгота съньнаа, братоненавидѣние, немилосердие, ненависть, обидѣние, осѣждение, неразумие, смѣхъ, лѣжа, клатва, преступклатие, разбой, оубинство/оубиение, дѣтогубие, сваръ, съвада, лѣсть, ярость, прѣльѣсть, мѣсть, зависть, блѣдъ, влѣшьвение, пласание, нечистота (скотѣскаа), скѣпость; мѣздоимѣць, рѣзоимѣць, злодѣи, крѣвопролитѣць и други. Една част от лексиката се намира у Христова 1994.

⁴ Можем да посочим следните добродетели: добродѣтели, доброта/добрый дѣла, благость/благостыни, благовѣрѣствие, вѣра, оупзвание, постъ/пощение, молитва, любви (нелицемерна), братолюбие, благочѣстие, кротость, незѣлобие, оумиление, сѣмѣрение, чистота, правѣда, заповѣди сѣблюсти, милостыни, милость/милосердие, милувати нищия/убогиа//нищелюбие, страньнолюбие/страньныа примати/страньноприатие, нагна одѣвати, не мимонти безъ пользы: ни алѣчна, ни нага, ни страньна/ни жадна// слѣпии, хромии, сирыхъ/сироты помилувати, анѣгельское селение/житие /спасение, трѣзвение, алѣкание, жажда/жадание, землелѣганье, по-кланяние, бѣдѣние, малосѣпанье, говѣние, миръ, прѣтѣрпение обиды, срдѣчное рыдание, плачь очеснъ, слѣзы: чисты, непорочны, съвръшены; оумиление, покорение, послушание и подобнаа дѣла...

Божи дар и че нашите действия са проникнати с присъствието на Светия Дух, води към преклонение пред Него и събужда желание и готовност да се принесе като единствен възможен дар – своята личност, воля и свобода.

В социален план критиката е насочена срещу богатството и лошото разпределяне на богатата, тъй като притежаването на богатството е всъщност задача да се извършват добри дела. Важно място във възпитателната програма заема грижата за повдигането на християнското съзнание и на религиозната осведоменост, на укрепването на ролята на църквата в обществения и личния живот, на уважението към свещенството, на живото участие в духовния и богослужбения живот; подчертават се като лични и като обществени фактори смирението, послушанието и редът. Конкретно Климент Охридски говори за поведението преди и след причастието, критикува все още неизживени езически, а може би и еретически практики.

Благоразумието се основава на изпълнението на думите на Исус и на приближаването на Царството Божие благодарение на тайнствата и божествените писания. Грехът е болест, злото е липса на доброта, затова добрите дела, най-вече милостинята, и чистата вяра са тясно свързани помежду си. Така се създава програма на благочестивия живот, който води към спасението, но същевременно осигурява обществения ред и човешката солидарност.

Св. Климент показва, че всяка отделна личност е в състояние да превърне личната благотворителност в обществена активност благодарение на живото си участие в църквата и така създава основи на православно разбиране на диаконията и общественото служение. Неговата стройна и ясна система на нравствени норми е создала възможност за вътрешно усъвършенстване и на отделните личности, и на по-големи общности. По такъв начин св. Климент се явява предтеча и на нравственото богословие у православните славяни.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- КлО 1, 2 К л и м е н т О х р и д с к и. Събрани съчинения. Т. 1. Обработили Б. Ангелов, К. Куев, Хр. Кодов. София, 1970; Т. 2. Обработили Б. Ангелов, К. Куев, Хр. Кодов, Кл. Иванова. София, 1977.
- Милев 1961 М и л е в, Ал. Пространното житие на св. Климент Охридски от архиепископ Теофилакт Охридски. – В: М и л е в, Ал. Жития на св. Климент Охридски. София, 1961, 3–118.
- Христова 1994 Х р и с т о в а, И. Речник на словата на Климент Охридски. София, 1994.

SAINT CLEMENT OF OHRID AND HIS PASTORAL MINISTRY

(Abstract)

The paper aims to show the pastoral ministry of St. Clement. He, as the pastor and the teacher, shows basic Christian dogma in the perspective of ethics, morality and pragmatics of everyday life of the Christians and the Church. According to him, the essence of the functioning of the Church is the synergy between God and man, as well as between particular members of the Body of Christ, all connected by the Eucharist life. For St. Clement Christian anthropology is strictly related to soteriology and ecclesiology. Clement shows that a single man, through his participation in the Church, is able to transform a personal charity into a social action, and thus creates the basis for the Orthodox understanding of diakonia and social ministry. In addition, he uses a transparent system of ethical standards, allowing the internal improvement of individuals and societies, becoming in this way the Slavic precursor of moral theology.

*Aleksander Naumow,
Ca' Foscari University, Venice*